

НЯКОИ ПРОБЛЕМИ ПРИ АДАПТИРАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ОБЩАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА НА ЕС

Димитър Хаджиниколов*

Още при подписването през 1957 г. в Рим на Договора за създаване на Европейската икономическа общност основателите на Общността са отделили специално внимание на външните аспекти на митническия съюз и съответно на Общата търговска политика (ОТП) на държавите членки. Те с основание са считали тази политика за част от гръбнака на интеграцията. Изминалите десетилетия потвърдиха тяхната прогноза. Процесът на разширяване на обхвата на ОТП продължава без прекъсване през всичките години след Римския договор и в момента тя включва не само търговията със стоки, но и търговията с услуги, важни аспекти на защитата на интелектуалната собственост и регулирането на инвестиционната дейност. Паралелно с това се утвърждава и изключителната компетентност на Съюза при провеждането на ОТП. Тя изрично бе потвърдена и чрез влезлия неотдавна в сила Лисабонски договор.

ОТП на ЕС оказва своето въздействие върху външната ни търговия, а в един по-широк план и върху различни други сфери на икономиката ни, още от годините на нашето асоцииране към ЕС. Това въздействие многократно се усили след присъединяването ни към Съюза и заслужава едно по-задълбочено разглеждане. Необходимо е да се потърсят конкретните измерения на разнопосочните ефекти и да се очертаят перспективите и пътищата за нашето успешно адаптиране към новите условия за външнотърговска дейност след 1.01.2007 г. Трябва да се отговори и на въпроса доколко нашата страна може да въздейства върху процесите на формиране и реализиране на ОТП.

МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ В ТЪРГОВИЯТА И В ТЪРГОВСКАТА ПОЛИТИКА НА ЕС

По размера на brutния вътрешен продукт икономиката на нашата страна може да се класифицира като една от малките икономики в ЕС, макар страната ни като територия и население да е сред средните по размер държави членки. Малък е и дялът на страната ни в експорта и в импорта на ЕС. През 2008 г. при импорта на стоки от трети страни се нареждаме на 20-то място сред държавите членки, като след нас са: Словения, Литва, Люксембург, Латвия, Естония, Кипър и Малта. При експорта България е на 21-то място, като след нас са същите държави членки без Словения¹.

* Димитър Хаджиниколов е доктор по икономика, доцент в катедра "Международни икономически отношения и бизнес"; сл. тел.: 81-95-464, e-mail: dimitar_h@abv.bg

¹ Eurostat, External trade, by declaring country, total product - in EUR bn, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal>.

За да се маркира още по-ясно ограниченото външотърговско значение на нашата страна за ЕС, а следователно и твърде ограничената роля, която България може да играе в процеса на формиране на ОТП, е съставена таблицата по-долу.

Таблица 1

България в съвкупния БВП и във външната търговия на ЕС

	ЕС	България	Дял на България (%)
БВП (2008 г., PPS, в млрд. евро)	12 507	76	0,6
Експорт на стоки извън ЕС (2008 г., fob, пазарни цени, в млрд. евро)	1309	6	0,5
Импорт на стоки извън ЕС (2008 г., cif, пазарни цени, в млрд. евро)	1551	11	0,7
Експорт на услуги извън ЕС (2007 г., пазарни цени, в млрд. USD)	498	4,6	0,9
Импорт на услуги извън ЕС (2007 г., пазарни цени, в млрд. USD)	414	3,5	0,8

Източник: По изчисления на автора според данни от Eurostat, Gross domestic product at market prices; Extra-EU27 trade, by Member State, total product – value in EUR bn and share; Current account transactions. Services: exports, imports and balance, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal>

Освен твърде малкия ни дял в БВП и във външната търговия на ЕС, има и други фактори, които формират ограниченото ни влияние върху ОТП на ЕС.

Един от тях е високата степен на концентрация на пълномощията в рамките на ОТП в дирекциите и службите на Европейската комисия. Това се отнася както за воденето на търговски преговори, така и при подготовката и изпълнението на програми и проекти, свързани с ОТП. За жалост към края на 2008 г. българското кадрово участие в Генерална дирекция "Търговия" е практически нулево. Подобна е картината и в останалите генерални дирекции, които са ангажирани косвено с ОТП чрез различните въпроси, свързани с търговията. Единственото ни участие към тази дата в дейността на Европейската комисия по линия на ОТП е чрез Комитета по чл. 133, където са представени държавите членки. Нашата страна разполага в Комитета по чл. 133 с 10 гласа, а за да се промени предложение на Европейската комисия, е необходимо, както и при блокирането на решения в Съвета на ЕС, да се съберат минимум 91 гласа¹.

¹ Комитетите към Европейската комисия следват същите правила за приемане на решения, които се прилагат при гласуванията на държавите членки в Съвета на ЕС. Съгласно действащите правила след последното разширение на ЕС, за да се приеме правен акт с квалифицирано мнозинство от Съвета на ЕС и съответно от Комитета по чл. 133, са необходими най-малко 255 гласа от общо 345

Друг фактор, който говори за ограничените възможности на малка икономика като нашата да оказва сериозно въздействие върху ОТП на ЕС, е прилагането при тази политика на една особена процедура за взимане на решения. В какво се състои нейната особеност? Прилаганата процедура предвижда пълно изключване на Европейския парламент от процеса на взимане на решения и същевременно гласуване с квалифицирано мнозинство в Съвета на ЕС. Този двойствен характер на процедурата я прави уникална. Обикновено политики, при които Съветът взема решения, без да се отчита мнението на Европейския парламент, са политиките, където съществува ниска степен на наднационалност при регулирането и съответно решенията се взимат в Съвета с единодушие (консенсус). Такива са например решенията в областта на социалната политика, данъчната политика, правосъдието и вътрешните работи и някои други дейности. При ОТП, която, както вече бе отбелязано, има максимално висока степен на наднационалност, решенията би трябвало да се взимат с участието на Европейския парламент, който е институция на ЕС с подчертано наднационален характер.

Оправдана ли е тази особена процедура, която се прилага само за ОТП? Оправдана ли е силната концентрация на пълномощия по търговската политика в Европейската комисия? Някои експерти и политици считат, че начинът за достигане до решения в областта на ОТП се нуждае от сериозна реформа¹. Други оправдават концентрацията на пълномощия по търговските въпроси в Европейската комисия като необходимост, свързана с изработването и поддържането на единна позиция на държавите членки при воденето на многостранните търговски преговори под егидата на СТО².

Съществуват редица важни предпоставки за засилване на глобалното направление на ОТП на ЕС.³ В тези условия може да се предположи, че ще нараства и значението на единната позиция на държавите – членки на ЕС, в многостранните търговски преговори, в отношенията с други глобални търговски сили като САЩ, Япония, Китай, Русия. Тези фактори говорят в полза на концентрацията на пълномощия в Европейската комисия. В същото време не може да се отрече, че съществува известен дефицит на демократичност при провеждането на ОТП, особено при провеждането на заседанията на Комитета по чл. 133, който често се използва като пример за липсата на прозрачност в процеса на взимане на решения в Съюза.

гласа, които представляват най-малко 14 от 27 държави членки и най-малко 62 % от населението на Съюза. Виж Majority Calculator for Council decisions, <http://www.bmwi.de/English/Navigation/European-policy/EU-Council-Presidency/Majority-calculator>.

¹ Виж Nieman, A. (2006) *Explaining Decisions in the European Union*, Cambridge University Press.

² Виж: Leal-Arcas, R. (2004) *Exclusive or Shared Competence in the Common Commercial Policy: From Amsterdam to Nice*, Queen Mary University of London; Leczykiewicz, D. (2005) *Common Commercial Policy: the Expanding Competence of the European Union in the Area of International Trade*, German Law Journal, No. 11.

³ Общата търговска политика на Европейския съюз се развива на три взаимно свързани нива – глобално, регионално и двустранно. Глобалното ниво (или направление) е това, където се реализират глобалните цели на ЕС, свързани с принципите на Съюза, с неговите основополагащи интереси. Напоследък това направление се свързва най-вече с многостранните търговски преговори под егидата на СТО, както и с концепцията за глобално устойчиво развитие.

Стремежът към по-голяма прозрачност намери място и в промените, включени в Договора от Лисабон. С тях Европейският парламент получи правото да бъде информиран за хода на търговските преговори и освен това да консултира Съвета на ЕС по въпросите на ОТП¹.

Все пак трудно можем да очакваме някаква съществена промяна по отношение на механизма за определянето и провеждането на ОТП на ЕС. Ето защо това, което България би могла да постигне в бъдеще, е не толкова да влияе пряко върху формирането на тази политика, или да развива някаква своя самостоятелна глобална търговска политика, която да отстоява в международен план, а да се постарее по-пълно и по-ефикасно да реализира икономическите си и търговски интереси чрез използване на положителните ефекти, произтичащи от формираната извън нас (но с наше участие) търговска политика на ЕС. С други думи на нас ни предстои ефикасно да са адаптираме към ОТП на ЕС. Това би ни позволило да съхраним и при по-добра международна конюнктура да ускорим динамиката на икономическото ни развитие.

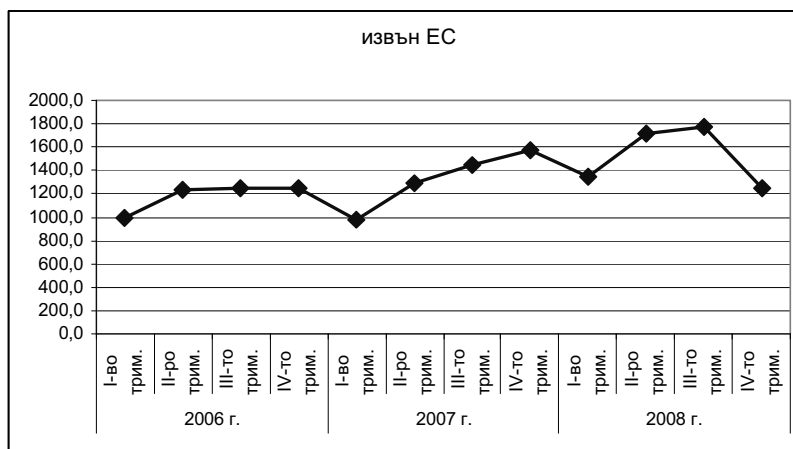
1. СИТУАЦИЯ ПРИ ЕКСПОРТА

Засега е налице само слабо изразена положителна динамика след присъединяването

За да се проследят процесите, свързани с влиянието на ОТП на ЕС, е необходимо да се проследи динамиката на развитие на експорта на България в трети страни през периода 2006 – 2008 г., т.е. в годината непосредствено преди влизането ни в ЕС и в двете следващи години на членството ни, за които има статистически данни. При това трябва да се има предвид, че докато върху експорта на България, насочен към другите държави – членки на ЕС, процесът на либерализация на търговията бе практически приключен към 1.01.2002 г., то по отношение на търговията ни с трети страни големите промени настъпиха именно след приемането ни в ЕС на 1.01.2007 г. От този момент нататък нашите стоки вече се считат за стоки с произход от Общността и съответно ползват митническите преференции, постигнати чрез ОТП на ЕС.

От графиката се вижда, че докато през 2006 г. ръстът на експорта ни извън ЕС е твърде ограничен, то от началото на 2007 г. до третото тримесечие на 2008 г. включително, макар и с известни колебания, се наблюдава едно значително нарастване на стойността на експорта ни по това направление. През третото тримесечие на 2008 г. той достига почти 1,8 млрд. евро при около 1,0 млрд. евро през първото тримесечие на 2007 г., т.е. за един период от по-малко от 2 години се отбелязва ръст от 80 %. През четвъртото тримесечие на 2008 г. има съществено съкращение с около 30 %, което може да се обясни с чувствителното намаляване на търсенето на стоки в основните експортни пазари поради настъпилото рязко влошаване на икономическата конюнктура.

¹ Това е записано в новия чл. 188 в на Договора за функционирането на ЕС, който трябва да влезе в сила след приключването на ратификацията на Договора от Лисабон.

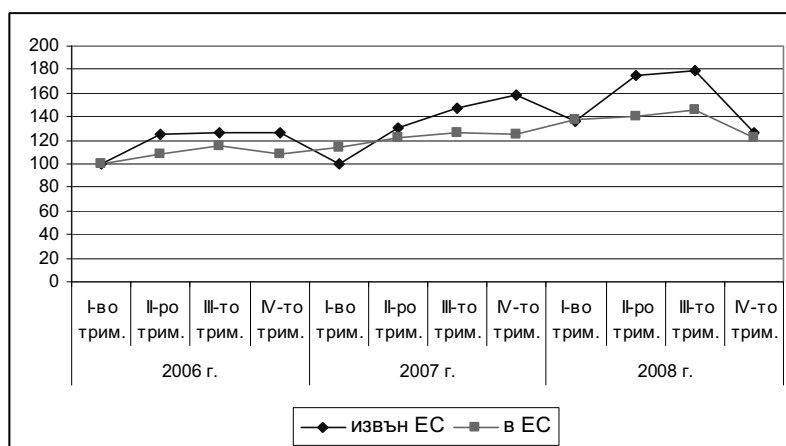

* - 2006 – 2008 г., млн. евро, цени fob, по тримесечия

Източник: БНБ, Външна търговия, Износ, Тримесечни данни, <http://www.bnb.bg>

Фиг. 1. Развитие на българския експорт извън ЕС*

От посочените по-горе данни за динамиката на експорта ни извън ЕС е трудно да се направят по-прецизни заключения за достигнатата степен на влияние на ОТП на ЕС върху българския експорт. За тази цел е необходимо да се отиде по-нататък в анализа и да се сравни индексът на нарастване на експорта на България в другите държави – членки на ЕС (вътрешнообщностна търговия), с индекса на нарастване на българския експорт в страните извън ЕС. По този начин проличава доколко динамика на експорта ни в трети страни е свързана с ОТП на ЕС и доколко е резултат от развитието на националната и глобалната икономическа конюнктура.

* - I-во тримесечие на 2006 = 100

Източник: Съставено от автора по данни от БНБ, Външна търговия, Износ, Тримесечни данни, <http://www.bnb.bg>

Фиг. 2. Сравняване на индексите на стойността на българския експорт в ЕС и извън ЕС*

Какви изводи могат да се направят на базата на по-горното сравнение на индексите?

- Относно крайното състояние на индексите през 2008 г., можем да констатираме, че за наблюдавания период нарастването на стойността на експорта ни извън ЕС е било с 5 пункта по-голямо от това в ЕС. В първия случай имаме ръст от 27 %, а във втория – 22 %.
- Тази изпреварваща динамика на износа извън ЕС се откроява по-ясно, ако се анализира периодът до началото на кризата, т.е. до четвъртото тримесечие на 2008 г. Тогава увеличението на стойността на експорта извън ЕС надвишава това в ЕС с 33 пункта.
- Ако направим сравнение на годишна основа, отново се установява известно изпреварване на темпа на развитие на експорта извън ЕС в сравнение с този към държави – членки на ЕС. В първия случай има ръст през 2008 г. с 28,8 % в сравнение с 2006 г., във втория този ръст е 26,1 %.
- Прави впечатление, че има по-голяма нестабилност в развитието на експорта извън ЕС в сравнение с този в рамките на Съюза. При експорта ни извън ЕС, наред с посочения спад през 4-то тримесечие на 2008 г., се наблюдават и други спадове – през 1-то тримесечие на 2007 г. и през 1-то тримесечие на 2008 г. При експорта в рамките на ЕС динамиката е по-стабилна и единственият спад е свързан с началото на икономическата криза през последното тримесечие на 2008 г.
- Обобщението, което може да се направи, е, че приобщаването ни към ЕС след 1.1.2007 г. е допринесло за известно ускоряване на ръста на нашия экспорт в страните извън ЕС, макар че тази тенденция все още не е трайна и е силно податлива на глобалните конюнктурни колебания.

За да бъде картината още по-пълна, е необходимо да се разгледа динамиката на експорта на България извън ЕС, като се обърне по-специално внимание на експорта ни в някои от водещите търговски направления.

Данните от таблицата показват, че по отношение на експорта на стоки от България в основни търговски партньори на ЕС се наблюдават две разнопосочни тенденции. По отношение на 5 страни през периода 2006-2008 г. има значително нарастване на експорта и той надхвърля средното равнище на нарастване на експорта ни извън ЕС. Това са Китай (увеличение от 75 %), Русия (146 %), Индия (127 %), Бразилия (78 %) и Египет (33%). В същото време обаче експортът в 4 страни се е съкратил: САЩ (-29 %), Япония (-12 %), Канада (-6 %), Сингапур (-21 %), а Южна Корея заема междинно положение, тъй като експортът ни в тази страна бележи ръст от 10 %, но той е значително по-малък от средния показател за експорта на България в страните извън ЕС¹.

¹ Страните са подредени по тяхната значимост в глобалния импорт. Сред изследваните държави не са включени Турция и Швейцария, тъй като те се намират в много напреднала фаза на интеграция с ЕС и ОТП на ЕС няма особено значение за подобряването на условията за търговията ни с тези страни.

Таблица 2

Динамика на експорта на България извън ЕС по основни страни (2006 – 2008 г.)

Страна ¹	Промяна ²	Дял у нас ³	Дял в ЕС ⁴
САЩ	-29	4,0	19,0
Китай	75	1,8	7,6
Япония	-12	0,3	3,2
Южна Корея	10	0,5	2,0
Канада	-6	0,7	2,0
Сингапур	-21	3,1	1,7
Русия	146	7,4	8,0
Индия	127	1,0	2,4
Бразилия	78	0,6	2,0
Египет	33	0,8	0,8
Общо изследваните страни	5	20,2	48,7
Общо експорт извън ЕС	29	100,0	100,0

1 – Страните са подредени в съответствие с техния глобален внос през 2008 г.

2 – Експортът през 2006 г. = 100, промяната е посочена в проценти

3 – Дял в експорта на България извън ЕС през 2008 г.

4 – Дял в експорта на ЕС през 2008 г.

Източник: По изчисления на автора според данни от НСИ, Износ и внос за 2006, 2007 и 2008 г.; Eurostat, External Trade, Database, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/porta>, WTO, Statistics database, Time series, <http://stat.wto.org/StatisticalProgram>.

Става ясно, че положителната тенденция при експорта ни извън ЕС засяга основно търговията ни с големите развиващи се страни. Може да се направи извод, че достъпът на нашите стоки до пазарите на тези страни като цяло е бил положително повлиян от приобщаването ни към ОТП на ЕС. По отношение на експорта ни в икономически развитите страни засега такава положителна тенденция не се наблюдава. Запазва се съществуващата и преди нестабилност на търговско-икономическите отношения на България с тях. За това говори и техният дял в нашия експорт. От таблицата по-горе се вижда, че на САЩ, Япония и Канада се падат само 4,8 % от нашия експорт в страни извън ЕС, докато в експорта на ЕС този дял е 24,2 %.

Може да се предположи, че при експорта ни в развитите икономики извън ЕС либерализацията на търговията, постигната чрез ОТП на ЕС, не е достатъчен фактор, за да се отбележи цялостно положително изменение в обема на експорта ни. Твърде слаба е икономическата роля на митата в търговско-икономическите отношения на държавите – членки на ЕС, с останалите развити икономики. Тук по-голямо значение имат други фактори за развитие на стокообмена – пълноценното включване на отделните страни и фирми в междуотрасловата и най-вече във вътрешноотрасловата специализация, равнището на технологиите и квалификацията на кадрите, които се използват за производство на експортна продукция, системата за контрол върху качеството, екологичните

параметри на изнасяните стоки, намаляването на разходите за производството и търговията чрез икономия от мащаба и други фактори.

Проблеми на специализацията и на стоковата структура на експорта

Може да се предположи също така, че положителният ефект от ОТП на ЕС за дадена държава членка ще бъде по-силен, когато стоковата структура на нейния експорт се доближава плътно до глобалната специализация на Съюза като цяло, и обратното, колкото по-силно отрасловата структура на експорта се отличава от стоковата структура на експорта на Съюза като цяло, толкова по-слабо ще бъде положителното влияние на ОТП на ЕС за тази държава членка. Тези държави членки, които най-силно са успели да се интегрират в европейския пазар и които играят най-важна роля там, ще влияят най-силно и върху формирането на глобалната специализация на ЕС, а съответно и върху определянето на глобалните приоритети на ОТП на ЕС. Те ще извличат и най-големи ползи от постиганите резултати.

Доколко нашата страна е синхронизирала своята икономика и своя експорт с тези на ЕС? Интерес представлява изчисляването на този индекс за България и сравняването на резултатите на нашата страна с тези на ЕС като цяло¹.

При ЕС се наблюдават следните стойности на индекса за експортна специализация в глобалната търговия (подредени по низходящ ред): химически стоки – 1,64; машини и оборудване, вкл. транспортни средства – 1,30; аграрни стоки – 0,82; други готови стоки (вкл. текстил и облекло) – 0,81; суровини – 0,43 и горива – 0,19.² За България стойностите на индекса за специализация по посочените отрасли са, както следва: химически стоки – 0,53; машини и оборудване, вкл. транспортни стоки – 0,33; аграрни стоки – 0,94; други готови стоки (вкл. текстил и облекло) – 0,79; суровини – 1,26 и горива – 0,46.

Сравняването на по-горните показатели ясно показва силни различия, които съществуват в отрасловата специализация на България и на ЕС като цяло. Докато при ЕС водещи позиции заемат производството на химически стоки и на машини и оборудване, то в експортната и съответно в производствената структура на страната ни доминират отраслите, произвеждащи суровини, полуфабрикати, аграрни стоки и готови потребителски стоки, вкл. текстил и облекло. Особено ясно се открояват две различия – при експорта на машини и оборудване и при експорта на промишлени суровини и полуфабрикати. В първия случай (машини и оборудване) показателят на България е 4 пъти по-малък от този на ЕС, а във втория, при суровините – три пъти по-голям.

Каква е картината при другите държави – членки на ЕС, от Централна и от Източна Европа? Дали и там се наблюдава същото разминаване при тези два стокови

¹ Индексът се изчислява по формулата: $ES_{ij} = (x_{ij}/X_{wj}) / (m_{ij}/M_{wj})$, където ES е експортната специализация на икономиката i в стоков сектор j , x_{ij} – експорт на икономика i в стоков сектор j , X_{iw} – световен експорт на стоки в стоков сектор j , m_{ij} – импорт на икономика i в стоков сектор j , M_{wj} – световен импорт на стоки в стоков сектор j .

² Изчисленията са направени по данни от Eurostat, Data Explorer, <http://nui.epp.eurostat.ec.europa.eu>, а така също от WTO, International trade and tariff data, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm. Премаването от евро в долари е при осреднен курс от 1,37 долара за 1 евро.

раздела – машини и оборудване и суровини? При машините и оборудването се открояват две групи от държави. Едната включва Чехия, Унгария, Словакия и Словения, другата – Полша, Румъния и България. Първите четири държави членки имат индекс на специализация в машиностроенето над 1,00. При Полша този индекс е точно единица, а в Румъния и България той е значително по-нисък от 1,00 (в Румъния е 0,53 и в България 0,33). Единствена Чешката република има по-силно изразена специализация в областта на машиностроенето от тази на ЕС като цяло. При суровините над средния за ЕС показател, като страни със суровинна ориентация могат да бъдат посочени отново България, Полша и Румъния.

Констатациите, свързани с различията в индексите за отраслова специализация на България и на ЕС, като цяло се потвърждават и от статистическите данни за стоковата структура на експорта.

Таблица 3

Стокова структура на експорта на ЕС и на България в страни извън ЕС (2008 г., в %)

Стокови раздели на SITC		ЕС	България
№	Описание		
0 + 1	Храни, напитки, тютюн	5,2	10,3
2 + 4	Суровини	2,5	8,8
3	Минерални горива, масла и подобни продукти	6,2	30,8
5	Химикали	15,7	11,2
7	Машини и транспортно оборудване	43,5	13,8
6 + 8	Други готови стоки	24,2	24,9
	Необхванати	2,7	0,2
	ОБЩО	100,0	100,0

Източник: По изчисления на автора според данни от Eurostat, Statistics, External Trade, Extra-EU27 trade by product group – value in EUR bn and share (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>) и Националния статистически институт – Външна търговия за 2008 г. (<http://www.nsi.bg>)

В българския експорт през 2008 г. дялът на машините и оборудването е бил едва 13,8 %, подобен е бил дялът на раздел седми от SITC в нашия експорт извън ЕС и през 2007 и 2006 г. В същото време, както личи и от таблицата по-горе, на машините и транспортното оборудване се падат 43,5 % от износа на ЕС като цяло, В износа на водещите държави – членки на ЕС, седми раздел от SITC също доминира убедително. В експорта на Германия на този раздел от SITC през 2008 г. са се падали 55,9 % от експорта извън ЕС, малко по-слаби са резултатите на Великобритания – 36,8 %, Франция – 42,9% и Италия – 40,4%. Сред новите държави членки особено добри резултати в това направление показват Словакия – 68,5 %, Унгария – 61,7 % и Чехия – 58,6 %. В Румъния през 2008 г. дялът на машините и оборудването в експорта извън ЕС е 30,5 %, което също е значително над резултата на нашата страна.¹

¹ Исчислено от автора по данни на Евростат, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

Развитието на машиностроенето рефлектира и върху технологичното равнище на експорта. Обикновено страните, които имат голям дял на раздел 7 от SITC, имат и по-голям дял на високите технологии в експорта. Действително, както сочат данните на Евростат, делът на високите технологии в експорта на Германия е 14,0 %, на Франция – 17,9 %, на Великобритания – 26,5 %, на Унгария – 20,3 %, на Чехия – 12,7 %, докато този дял в българския экспорт е 3,3 %.¹

За по-прецизен анализ на проблемите пред нашия экспорт извън ЕС, от гледна точка на стокова му структура, може да се разгледат перспективите за развитие на експорта по някои от водещите стокови групи, така, както те са показани в таблицата по-долу².

Таблица 4

Перспективи пред износа ни по някои от главите на SITC

Глава на SITC	Описание	Перспективи от гледна точка на устойчивото развитие*
27	Нефтопродукти	Конюнктурно явление, безперспективно от гледна точка на екологичния аспект на устойчивото развитие
84 и 85	Облекло	Силна конкуренция от страна на развиващи се икономики и най-вече на Китай и Индия, която ще се засилва в процеса на глобализация. Повишаване на себестойността в контекста на социалния аспект на устойчивото развитие.
67 и 68	Цветни и черни метали	Скъпа енергия, все по-строги екостандарти в ЕС, лоши перспективи от гледна точка на енергийната ефективност и себестойността.
51 и 56	Органични химикали, торове	Скъпа енергия, все по-строги екостандарти в ЕС, лоши перспективи от гледна точка на енергийната ефективност и себестойността.
04	Зърно и зърнени храни	Конюнктурно явление, свързано с добрата реколта през 2008 г. Неконкурентни условия за зърнопроизводство поради малкия размер на аграрните стопанства. Конкуренцията ще се усилва след либерализирането на световната търговия с аграрни продукти.
11 и 12	Напитки и тютюн	Силна конкуренция от страна на развиващите се страни. Намалващо търсене поради мерки за здравословен живот.
24	Дървен материал	Износът на дървен материал противоречи на екологичния аспект на устойчивото развитие

* Изводите са направени от автора съгласно данните на НСИ за стоковата структура на експорта ни за периода 2006 – 2008 г.

Източник: Съставена от автора

¹ Eurostat, High-tech exports, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.

² За безперспективността на стоковата структура на нашия экспорт виж също: Хаджиниколов, Д., *Проблеми, рискове и предложения във връзка с развитието на българската външна търговия*, сп. "Финанси", бр. 2, 2006, с. 69-84.

Анализът на стоквата структура на българския експорт извън ЕС показва значителни отличия от стоквата структура на експорта на ЕС като цяло и несъответствия между международната специализация на българската икономика и тази на ЕС. Прави впечатление също така, че в българската икономика доминират материалноинтензивните и трудоинтензивните отрасли, докато в индустрията на ЕС – капиталointензивните и наукоинтензивните. До голяма степен това се дължи на все още непълноценната интеграция на нашата икономика в единния вътрешен пазар на ЕС. Както отбелязва и чл. кор. проф. Иван Ангелов, България засега не се интегрира успешно в Общността. Слабо е вътрешноотрасловото и продуктовото производствено специализиране и коопериране между български и западноевропейски фирми¹.

Ние продължаваме да имаме предимно междуотраслова специализация с водещите европейски държави, закупувайки от тях машини и оборудване, и доставяйки им суровини, полуфабрикати и някои трудоинтензивни готови изделия като дървен материал, метали и текстилни изделия. Тази специализация е порочна и безперспективна. Тя би трябвало да се преодолее чрез постепенно пренасочване на инвестициите към отраслите, където ЕС има глобални конкурентни предимства – машиностроене, химия, бизнес услуги². Както с основание изтъква доц. д-р Зоя Младенова, това, което има значение за приемащата икономика, в случая за българската икономика, е не толкова размерът на ПЧИ, а какво те вършат в тази икономика.³

За съжаление засега резултатът от притока на инвестиции у нас не е особено благоприятен. Особено през периода 2007 – 2008 г., когато в страната ни бяха привлечени значителни чужди инвестиции, те не бяха използвани, за да се създадат перспективни мощности на българската обработваща промишленост, най-вече в машиностроенето и химическата индустрия, където ЕС заема водещи глобални позиции. Привлечените средства се използваха основно за краткосрочни и средносрочни финансови операции, за развитие на търговията и за инвестиции на пазара на недвижимите имоти. Статистиката показва, че за периода 2007 – 2008 г. в България са влезли чуждестранни инвестиции в размер на 14,6 млрд. евро, което се равнява на повече от 20 % от brutния ни вътрешен продукт. По този показател през посочения период нашата страна изпреварва такива страни като Чехия, Унгария, Словакия, Румъния. Но за разлика от тези страни, където значителна част от чуждите инвестиции се насочиха към обработващата промишленост, у нас делът на чуждите инвестиции в обработващата промишленост през 2007 – 2008 г. е само 11,8 %⁴. Ето

¹ Ангелов, И. (2009) Стратегически аспекти на икономическото развитие на България до 2020 година, Икономическа мисъл, №1, с. 19.

² Това е добре показано например в изследването на Десислава Велинова, посветено на конкурентоспособността на износа ни. Авторката посочва, че нашият експорт има конкурентни предимства в стокови групи, обхващащи главно черни и цветни метали и текстил. Разчита се на естествени ресурси, които са ограничени. Би могло да се добави – и на ниски трудови доходи, които не могат да останат още дълго време такива в условията на свободно движение на лица в ЕС. Ето защо трябва да се правят опити за намиране на нови пазарни ниши. Виж. Велинова Д. (2006) *Външната търговия на България с ЕС – конкурентоспособност на износа и ефекти от търговската либерализация върху вноса*, Агенция за икономически анализи и прогнози, С.

³ Младенова, З. (2006) Преките чуждестранни инвестиции в българската икономика: въпроси на оценката, http://www.ue-varna.bg/uploads/pub/Statia4_56.doc.

⁴ InvestBulgaria Agency, Facts, <http://investbg.government.bg>.

защо у нас не бе постигнато пълноценно включване на нашата икономика в единния вътрешен пазар на ЕС, така, както успяха да направят някои от новоприетите в ЕС държави, най-вече Словения, Чехия, Словакия, Унгария, отчасти и Румъния¹. Съответно се запази и разликата в стоковата структура на промишлеността и на експорта ни от тази на промишлеността и експорта на ЕС като цяло. В същото време, както вече бе отбелязано, Чехия, Словакия, Унгария, Словения показват реални белези на вътрешноотраслова специализация и интегриране в основните отрасли на глобална специализация на ЕС – машиностроенето и химическата промишленост.

Тенденцията да се привличат чужди инвестиции у нас на всяка цена, без да се държи сметка за тяхната отраслова насоченост и съответно за ефекта, който те ще имат върху българската икономика и върху българската външна търговия, се запази и през 2009 г., в условията на влошена международна икономическа конюнктура. В документа, озаглавен "Визия 2013, Експортна политика на България за периода 2008-2013 г." се прави прогнозата, че преките чуждестранни инвестиции у нас могат да се увеличат от 0,3 до 3,6 млрд. USD, като отново не се посочват никакви приоритетни сектори на българската икономика, където тези инвестиции да се насочат с предимство, т.е. допуска се като нормално, че е възможно чуждите инвестиции да продължат да се използват например за изграждане на ненужни хотели по пренаселеното ни черноморско крайбрежие или за финансови спекулации поради повисоките лихвени проценти у нас през първата половина на 2009 г. Това е един погрешен подход към инвестициите, ориентиран отново към краткосрочни положителни ефекти, но пренебрегващ средносрочните и дългосрочните негативни последици за структурата на икономиката ни като цяло².

Ползата от синхронизирането на националната икономическа специализация с тази на ЕС може да се илюстрира с един актуален пример от областта на устойчивото развитие. Съгласно концепцията за устойчиво развитие се извършва замяна на традиционните невъзобновяеми източници на енергия (нефт, газ, въглища и др.) с алтернативни възобновяеми източници на енергия, например от вятъра или от слънцето. Активната защита на този принцип е възприета от ОТП на ЕС и е свързана с мерки, насърчаващи използването, съответно експорта от ЕС, на генератори за производство на електроенергия от вятъра или на установки за трансформиране на слънчева енергия в електрическа. Съответно държавите членки, които са се специализирали в тази област и произвеждат високотехнологично енергетично оборудване, извличат съществена полза от преориентацията в глобалната енергетиката, а така също от новите мерки на ОТП на ЕС. Това са главно Германия, Дания, Холан-

¹ За сравнение може да се използват данните на чешката агенция за привличане на чуждестранни инвестиции Czechinvest. През 2008 г. тя е привлякла в Чехия инвестиции в размер на 1,8 млрд. долара. От тях за производство на машини и оборудване са отишли 31 %, за производство на автомобили – 18 % и за химия и фармацевтика – 21 %. Виж: Czechinvest (2009) *Sector distribution of investment projects mediated by CzechInvest in 2008*, <http://www.czechinvest.org/data/files/ci-investice-2008-priloha2-sektory-en-1347-en.pdf>.

² Виж: Министерство на икономиката и енергетиката (2008) *Визия 2013, Експортна политика на България за периода 2008-2013*, с. 5, а така също (2007) *Конкурентоспособност на българската икономика: позиции и препоръки*, с. 26-27.

дия и Испания¹. Обратното, държавите – членки на Е, като България, които не участват в тази глобална специализация на ЕС и са вносителки на алтернативно енергетично оборудване, не само не печелят от посочената нова тенденция в ОТП на ЕС по линия на експорта, но и могат да загубят пазарни позиции при експорта на някои свои енергоинтензивни стоки поради покачването на вътрешната себестойност на произвежданата електроенергия².

Слабо представяне на основните пазари, където изнася ЕС

За да се постигне по-пълно използване на предимства, свързани с ОТП на ЕС, е необходимо освен адаптиране на нашия экспорт към стоковата структура на експорта на ЕС да се осъществи и адаптиране на експорта ни към географската му насоченост. Основните направления на експорта на нашата страна и на Съюза трябва да бъдат, ако не напълно синхронизирани, то поне сходни. Тогава мерките, които ЕС предприема за либерализация на търговията и за подобряване на достъпа на европейските стоки до чуждите пазари, ще имат по-реален благоприятен ефект и върху експорта на нашата страна, следователно и върху нашата икономика. Засега обаче има съществено разминаване не само по отношение на стоковата структура на експорта, но и по отношение на приоритетните направления на експорта на България и на ЕС, което се вижда и от данните в таблица 5.

Таблица 5

Водещи страни в експорта на ЕС и тяхното място в българския экспорт (2008 г., экспорт извън ЕС)

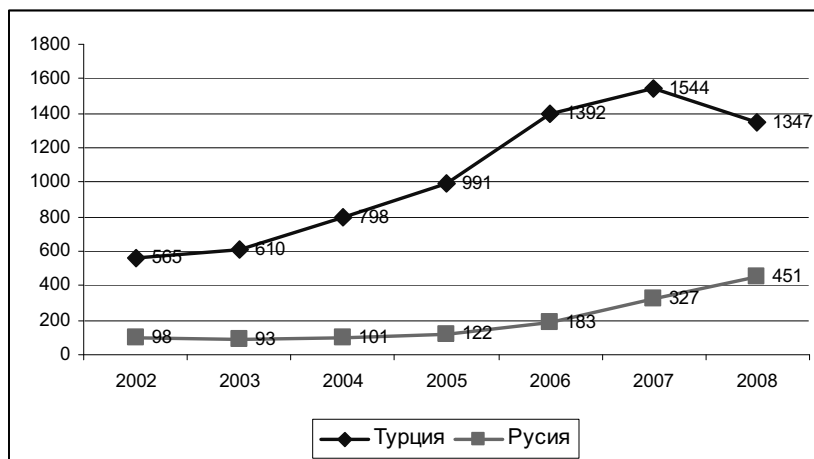
Страна	Място в експорта на ЕС	Място в експорта на България*
САЩ	1	4
Русия	2	3
Швейцария	3	14
Китай	4	13
Турция	5	1
Норвегия	6	22
Япония	7	25
Индия	8	16
ОАЕ	9	20
Канада	10	20
Южна Корея	11	23
Бразилия	12	21

Източник: Съставено от автора по данни от Eurostat, Extra-EU27 trade, by main partners, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; НСИ, Външна търговия, статистически данни, <http://www.nsi.bg>

¹ Водещи производители на вятърни генератори са германските фирми Siemens, Fuhrlaender, Enercon, датските Vestas, Nordex, холандските Lagerway, Darwind, испанската Gamesa.

² Себестойността на произвежданата електроенергия от вятърни генератори е средно около 2 пъти по-висока от себестойността на електроенергията, произвеждана от конвенционални източници. Виж: Morthorst, P. E. (2006) *Wind Energy, The Facts, Volume 2, Costs and Prices*, Riso National Laboratory of Denmark, p. 110.

Както се вижда от таблицата по-горе, малко са сходствата в географските приоритети между българския експорт и този на ЕС като цяло. Може да се каже, че те се свеждат до две държави – Русия и Турция. Тези две страни попадат както сред първите пет страни в експорта на ЕС, така и сред първите пет страни в експорта на България, като Турция заема първото, а Русия третото място в нашия експорт¹.

Източник: Съставено от автора по данни от НСИ, Външна търговия, статистически данни, <http://www.nsi.bg>.

Фиг. 3. Развитие на българския експорт в Турция и Русия (2002-2008 г.)

Първото място, което Турция заема сред търговските ни партньори извън ЕС, се дължи както на традиционните икономически отношения между двете съседни държави, така и на митническия съюз между Турция и ЕС. Може да се очаква, че приоритетното положение на Турция в нашия експорт извън ЕС ще се запази и през следващите години, но това е плод не толкова на ОТП на ЕС, колкото на съществуващите и преди приобщаването ни към ЕС тесни търговско-икономически връзки между български и турски фирми.

Русия е единствената голяма страна извън ЕС, където през последните две години се забелязва ясна тенденция на нарастване на експорта ни и в това отношение динамиката напълно съвпада с тази на експорта на ЕС. От това съвпадение обаче би могло да се направи неправилното заключение, че българските позиции на руския пазар са също така стабилни, както и тези на водещите европейски държави и че нашите експортъри се ползват от плодовете на ОТП по отношение на Русия в същата степен, както и европейските експортъри. За съжаление обаче това не е така. Причината за сериозното разминаване между европейските и нашите експортни позиции в Русия са свързани, от една страна, с различията в стоквата структура и, от друга – с различията в стоквата концентрация на експорта. Докато в експорта

¹ Второто място в българския експорт извън ЕС през 2008 г. се заема от Сърбия. Това е свързано най-вече с експорта на минерални горива и с ръста на цените на петрола.

на ЕС като цяло доминират високотехнологичните и среднотехнологичните стоки, то в нашия експорт превес имат нискотехнологичните, като се срещат и отделни среднотехнологични стоки. Над 70 % от експорта на ЕС в Русия представляват машини, оборудване и стоки за бита. Износът на нашата страна в Руската федерация има главно аграрно-суровинен характер и е силно разпокъсан между десетки стокови групи. Изнасят се също така и някои енергоинтензивни продукти като химикали и черни метали, което е твърде странно, имайки предвид ограничеността на енергийните ресурси на нашата страна и факта, че Русия е една от най-богатите на енергийни ресурси държави в света. Анализът би бил обаче неточен, ако не се отчетат и някои положителни тенденции в стоковата структура на експорта ни в Русия, като нарастването на дела на гроздовите вина и на фармацевтични продукти – два вида стоки, които отговарят на концепцията за устойчивото развитие и на новите тенденции в ОТП, доколкото не натоварват природните ресурси и създават условия за устойчив поминък¹.

Това, което прави впечатление в географската насоченост на експорта ни извън ЕС, е отсъствието сред приоритетните ни партньори на такива водещи търговски сили като САЩ, Китай, Япония, Бразилия, Индия и други. Причините за това състояние на нещата относно някои водещи икономики като САЩ и Япония вече бяха анализирани в началото на изследването. Ето защо тук ще се спрем на някои неизползвани възможности за динамизиране на българския експорт в Китай и Индия. Това е необходимо, първо, защото тези икономики са с най-големите потенциални пазари в света и, второ, защото тези пазари запазват своята динамика в условията на сегашната глобална икономическа криза. Освен това търговските отношения на ЕС с тези две икономики са особено важна част от ОТП и на облекчаването на достъпа на европейски стоки до тези пазари се отделя приоритетно значение.

В момента българският експорт в тези две страни е доста ограничен и концентриран в Китай главно в сферата на минералните суровини и металите², а в Индия в неорганичните химикали, минералните суровини, железния скрап, медта, алуминиевите отпадъци и някои отделни видове машини и транспортно оборудване³. Тази стокова структура на експорта дава ограничени възможности за нарастване на българския експорт в посочените страни, които самите са големи производители и износители на химикали и метали. Възможностите за динамизиране на нашия експорт биха могли да се търсят в две основни направления. Едното може да се разглежда като дългосрочно или стратегическо и то вече бе споменато при анализа на връзките ни с развитите икономики извън ЕС. Това направление е свързано с приобщава-

¹ В експорта ни в Русия с дял между 1,5% и 2,5% са редица стоки, чието присъствие в експортната ни листа е до голяма степен случайно или е плод на все още неизчезнали напълно традиции от времето на Съвета за икономическа взаимопомощ, като санитарната арматура от керамика, карбонати и пероксикарбонати, нефтени масла, релета, помпи и други. Виж по-подробно: Хаджиниколов, Д (2007) *Българо-руските търговско-икономически отношения след присъединяването ни към ЕС*, Икономически живот, бр. 31, (1.8.2007), с. 8-9.

² Керемедчиев, М., (2002) *Има търговски дефицит в търговията между България и Китай*, <http://econ.bg/news/analysis/article18509.html>.

³ Посолство на Индия в София (2009) *Двустранни търговски и икономически връзки*, http://www.indembsofia.org/shtml/bg/hl_bilateral_comm_eco_relation.html.

нето ни към отрасловата специализация на ЕС в глобален мащаб, най-вече чрез включване на повече български фирми във вътрешноотрасловата специализация, съществуваща в ЕС в обширната област на машиностроенето.

Съществува обаче и една по-краткосрочна възможност за динамизиране на експорта ни в посочените големи развиващи се икономики, а и в много други развиващи се икономики. Това е увеличаването на експорта на селскостопански стоки. За тези стоки в посочените държави има много добро търсене. Техни представители също заявяват желание за увеличаване на вноса им от България¹. Като благоприятна предпоставка за реализирането на тази възможност може да се отбележи и намаляването на търговските пречки пред експорта на аграрни стоки от ЕС на посочените пазари. Може да се предположи, че с утвърждаването на глобалното направление на ОТП на ЕС условията за износ на аграрни стоки от ЕС и в това число от България, ще се подобрят допълнително.

Обобщавайки ефектите от включването ни в ОТП на ЕС по линия на експорта, може да се изтъкне, че засега те са сравнително слабо изразени. С напредването на нашето интегриране в икономиката на ЕС ще се разширяват и възможностите за българските експортъори да се възползват от постигнатата либерализация по основните географски направления, по които се реализира експортът на Съюза. В това отношение, в един по-дългосрочен план, има големи резерви за нарастването на нашия экспорт в САЩ, Япония, Канада и някои други развити икономики. Същевременно ще се съхранят и някои особености на географската структура на нашия экспорт извън ЕС. На първо място, ще се запази ролята на традиционни търговско-икономически партньори, които стабилно присъстват в нашата външна търговия вече десетилетия като Турция и Русия. Друга особеност, която би могла да доведе до по-бързо нарастване на експорта ни в страни извън ЕС и особено в големите развиващи се икономики, е нарастването на експорта на селскостопански стоки, като за това се използват по-активно и инструментите на Общата селскостопанска политика на ЕС².

2. ПРОБЛЕМИ, СВЪРЗАНИ С ИМПОРТА

Отражение на присъединяването върху митническата политика

ЕС, поне до присъединяването на новите централноевропейски и източноевропейски държави, бе безспорно едно обединение на икономически високоразвити държави. Той провеждаше, а и продължава да провежда и след последното разширение,

¹ Според търговското аташе на КНР в България г-н Лу Иунмин "Розовото масло, виното и млечните продукти на България имат големи предимства и перспектива в китайския пазар. Главната причина за ограниченото им внасяне в Китай е липсата на рекламата и мрежа за разпространение" (<http://bulgarian.cri.cn/1/2009/03/12/1s82106.htm>). Индийски бизнесмени пък проявяват интерес за внос на български вина и обработени храни (http://www.indembsofia.org/shtml/bg/hl_bilateral_comm_eco_relation.html).

² На фона на гореизложеното предизвиква учудване фактът, че в документ, подготвен от Министерството на икономиката и енергетиката за насърчаване на експорта ни, в групата на държавите, представляващи най-голям интерес за нас, не са включени САЩ, Япония, Китай и Индия – виж "Визия 2013, Експортна политика на България за периода 2008-2013", с. 13.

отворена митническа и търговска политика, присъща за развитите икономики. Тя е насочена към постепенно премахване на митата при повечето промишлени стоки, премахване на тарифните пикове¹, недопускане на количествени ограничения при вноса, постепенно елиминиране на техническите бариери и другите пречки пред търговията със стоки и с услуги.

Отвореният характер на ОТП на ЕС напоследък се съчетава все по-силно с концепцията за устойчиво глобално развитие, но това не води до по-голям търговски протекционизъм. Напротив, Планът за развитие от Доха, приет с активното участие на ЕС, включва по-нататъшни стъпки за подобряване на достъпа на стоки от развиващите се страни до пазарите на развитите икономики, към които се числи и вътрешният пазар на ЕС. Общата система за преференции (ОСП) на ЕС непрекъснато се развива в посока на все по-голямо отваряне на европейския пазар за стоките от развиващите се страни, а за стоките от най-слабо развитите страни се прилага режимът "Всичко освен оръжие", който предвижда нулеви мита за всички стоки от най-слабо развитите страни, освен за вноса на военни стоки.

ЕС се стреми да дава пример за отворена икономика. Той провежда при търговията с повечето стоки курс на максимално възможно отваряне на своя пазар за внос от други страни, най-вече от развиващите се страни. Не така стояха обаче нещата при нашата икономика до присъединяването ни към ЕС. Тя беше, а и остава до голяма степен една развиваща се икономика, както от гледна точка на нейната структура, така и от гледна точка на равнището на производителността на труда и на доходите. Това състояние на нещата безспорно рефлектираше до 2007 г. и върху нашата митническа политика. Степента на либерализация на търговията при нас до встъпването ни в ЕС беше значително по-слаба от тази, постигната в Общата митническа тарифа на ЕС.

Таблица 6

Средни ставки на митата в ЕС и в България преди присъединяването ни към ЕС*

	ЕС	България
Средна аритметична величина (2006 г.)		
Общо	5,4	10,4
Аграрни стоки	15,1	19,9
Неаграрни стоки	3,9	9,0
Средна величина, претеглена през обема на търговията (2005 г.)		
Общо	3,4	9,6
Аграрни стоки	12,3	24,5
Неаграрни стоки	2,9	8,4

* - Ставки, според режима на най-облагодетелствана нация в търговията (РНОН) – обикновеният непреференциален режим, прилаган в търговията между държавите-членки на СТО (на английски – Most-favoured Nation Treatment – MFNT). Виж също: WTO, Principles of the trading system, <http://www.wto.org>

Източник: Съставена от автора по данни от WTO, Trade Statistics, Tariff Profiles, <http://stat.wto.org/TariffProfile>

¹ Тарифни пикове са митата, надхвърлящи 15 % (от Tariff peaks)

Средната величина на тарифните ставки, която нашата страна е започнала да прилага през 2007 г. при вноса на стоки от трети страни (3,4 %), е почти 3 пъти по-ниска от тази, която се е прилагала до 1.1.2007 г. (9,6 %). Това е една много съществена промяна по отношение на митническата защита на местното производство, особено на неаграрното производство. Промяната се реализира по две направления – веднъж чрез показаните в таблицата по-ниски средни ставки при РНОН, и освен това по линия на нулевите мита и другите изключително ниски преференциални ставки, които ЕС е предоставил на повечето развиващи се икономики.

Либерализацията на митническия режим след присъединяването ни към ЕС, както се вижда и от следващата таблица, засяга, макар и в различна степен и аграрните и неаграрните (промишлените) продукти. Преди присъединяването у нас с т. нар. тарифни пикове са били защитени 52,2 % от аграрните стоки и 17,2 % от неаграрните. След присъединяването ни към ЕС такава висока митническа защита има вече само за около 21 % от тарифните позиции при аграрните стоки и едва за около 1 % при неаграрните стоки.

Таблица 7

Разпределение на вноса на ЕС и на България по "тарифни коридори"
(2005 г., РНОН, % от целия внос)

Мито (%)	0		от 0 до 5		от 5 до 10		от 10 до 15	
	ЕС	България	ЕС	България	ЕС	България	ЕС	България
Аграрни продукти	43,2	16,4	12,4	3,5	13,8	10,1	9,2	17,7
Неаграрни продукти	58,8	21,9	18,4	17,1	14,1	24,9	7,8	18,9
Мито (%)	От 15 до 25		от 25 до 50		от 50 до 100		над 100	
	ЕС	България	ЕС	България	ЕС	България	ЕС	България
Аграрни продукти	4,8	18,9	9,4	23,3	6,6	9,7	0,7	0,3
Неаграрни продукти	0,8	16,7	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0

Източник: Съставена от автора по данни от WTO, Trade Statistics, Tariff Profiles, <http://stat.wto.org/TariffProfile>

Могат да се установят и други съществени различия между обхвата на т. нар. тарифни коридори при вноса на стоки в ЕС и при вноса в България преди присъединяването ни към Съюза

На първо място, трябва да се отбележи много същественото различие при обхвата на безмитния внос. Обикновено без мито се внасят стоките, при които държавата вносител има добри конкурентни позиции, или ако това са суровини, които са необходими за местната промишленост. Обхватът на безмитния внос на ЕС е бил почти 3 пъти по-голям от обхвата на безмитния внос на България преди присъединяването ни към ЕС и това се отнася както за аграрните, така и за промишлените стоки.

Причините за това сериозно разминаване при тарифната защита, от гледна точка на икономиката на България, могат да се търсят главно в две направления – необходимостта от защита на българското производство поради неговата все още слаба международна конкурентоспособност и необходимост от осигуряване на приходи за бюджета.

Защитата на местното производство при аграрните стоки може да се открие например в големите различия при обхвата на безмитния внос при следните стокови групи: плодове и зеленчуци (ЕС – 16,0 %, България – 3,6 %), растителни масла (ЕС – 70,5 %, България – 36,3 %), тютюн и напитки (ЕС – 15,9 %, България – 0,0 %) и др. При промишлените стоки този мотив се проявява най-ясно в обхвата на безмитния внос при следните стокови групи: мебели, целулоза и хартия (ЕС – 84,3 %, България – 20,2 %), неелектрически машини (ЕС – 61,0 %, България – 20,8 %), електрически машини (ЕС – 60,4 %, България – 36,6 %) и транспортни средства (ЕС – 18,6 %, България – 2,2 %).

Фискалният мотив за различията при обхвата на безмитния внос личи най-вече при вноса на кафе и чай (ЕС – 78,8 %, България – 17,6 %) и при вноса на нефт (ЕС – 95,3 %, България – 0,0 %)¹.

Като се подчертава значението на тези два мотива за провеждане на една или друга митническа политика, а именно – защитата на местното производство и желанието за по-големи фискални приходи, не бива да се пренебрегват и някои други причини, довели до съществените различия между ЕС и България в обхвата на безмитния внос. Една такава причина е силната ангажираност на ЕС с политиката на развитие и поддържането на специални отношения с около 70 страни от Африка, Карибите и Тихия океан (страни от АКТ) и с около 50 държави от групата на най-слаборазвитите страни². Поетите от ЕС едностранни задължения по линия на режима "Всичко освен оръжие"³, както и чрез специалните споразумения със страните от АКТ, са нещо, което до присъединяването ни към ЕС отсъстваше от нашата национална търговска политика, ориентирана основно към традиционните ни европейски партньори и съседните държави.

Прави силно впечатление също така сериозното разминаване между митническата тарифа на Европейската общност и митническата тарифа на Република България до 2007 г. при най-силно защитените отрасли, където най-често се срещат тарифните пикове. В ЕС през 2005 г. със средно мито над 15 % е бил защитен вносът основно на 5 групи стоки и те всичките са били аграрни – "млечни продукти", "захар и захарни изделия", "житни култури и изделия от тях", "месо и местни изделия", "тютюн и изделия от тютюн, алкохолни и безалкохолни напитки". В България обаче с подобни "свръхмита" са били защитени значително повече стокови групи – 8 вместо 5. Те включват освен изброените по-горе 5 стокови групи още и следните 3 – "плодове и зеленчуци", "кафе и чай", "дрехи".

¹ WTO, EC and Bulgaria Tariff Profiles, <http://stat.wto.org/TariffProfile>.

² Част от най-слабо развитите страни са и в групата на страните от АКТ.

³ При вноса на стоки от най-слабо развитите страни, независимо дали те са промишлени или аграрни, освен при вноса на стоки с военно предназначение, се прилага нулево мито.

При групите "плодове и зеленчуци" и "дрехи" очевидно става въпрос за защита на местно производство от международен конкурентен натиск, в първия случай от съседни държави, във втория от развиващите се икономики. При групата на кафето и чая присъства обаче и мотивът за фискалните приходи, който отсъства от митническата политика на Европейската общност, а и от митническата и търговска политика на останалите развити икономики. Освен това при текстила ЕС не прилага защита чрез тарифни пикове, тъй като това би противоречало на поетите ангажменти по отношение на някои от най-важните производители на текстил, попадащи сред ползвателите на ОСП. Същевременно текстилът се защитава в ОТП на ЕС, макар и в по-малка степен, с нетарифни мерки, в това число и чрез специални двустранни споразумения за доброволно ограничаване на експорта, каквото ЕС има с Китай, или пък чрез антидъмпингови мерки, каквито случаи има при вноса на текстил от Индия¹.

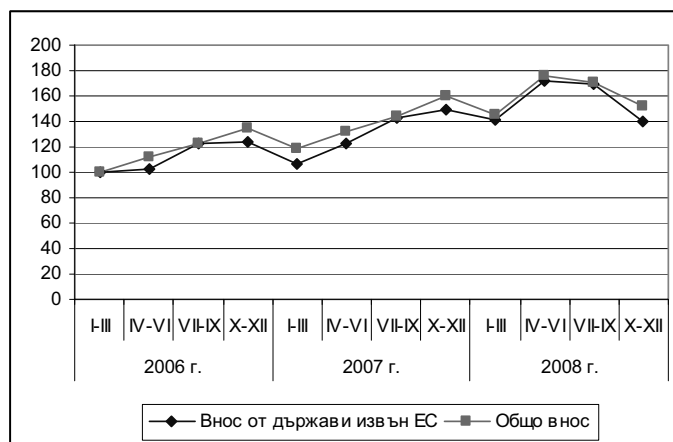
Обобщавайки, може да констатираме, че националната митническа политика на България до 1.01.2007 г. е била с умерен протекционизъм и с известна фискална ориентация, така, както може и да се очаква за една страна със средно ниво на икономическо развитие и на доходи. В същото време ЕС има доста по-различни ориентации – силна либерализация, насърчаване на устойчивото развитие, защита на някои стратегически интереси на икономиката на държавите членки, например в аграрния сектор, практическо отсъствие на фискални цели на митническата политика.

След присъединяването ни към ЕС от 1.01.2007 г. всички различия в митническото третиране на вноса на стоки, които преди съществуваха между ЕС и България, вече не съществуват. Ето защо може да се предположи нарастване на конкурентния натиск върху българските производители, главно в отраслите, които са били преди най-силно защитени, а сега остават със слаба защита – това са основно някои трудоинтензивни и материалointензивни неаграрни отрасли като текстил, металургия, производство на цимент и на неорганични химикали.

Отражение върху динамиката на вноса

Би могло да се предположи, че след включването ни в ЕС ще се повиши делът на страните извън ЕС в общия внос на България. Това би трябвало да е резултат от посочените по-горе съществени промени в облагането с мита на вносните стоки. Дали действително се наблюдава такава тенденция, може да се установи от графиката по-долу.

¹ Става въпрос за подписаното на 10 юни 2005 г. споразумение за текстила между ЕС и Китай, съгласно което се ограничава китайският внос в ЕС на 10 стокови групи текстилни изделия. Със споразумението се въвежда лимит на ръста на вноса по отделни стокови групи в интервала между 8 и 12,5 % годишно. European Commission, EU – China textile agreement 10.06.2005, Memo 05-201 - Brussels, http://ec.europa.eu/external_relations/china.

* - Тук и на другите фигури данните за вноса са по цени CIF

Източник: По изчисления на автора според данни от БНБ, Външна търговия, Внос, Тримесечни данни, <http://www.bnb.bg>

Фиг. 4. Българският импорт – общо и от държавите извън ЕС (I-III/2006 = 100)*

Както личи от графиката, емпиричното наблюдение не води до предварително очаквания резултат. Оказва се, че през първите 2 години след присъединяването ни към ЕС и съответно към ОТП на ЕС, темпът на нарастването на нашия внос от държавите извън ЕС е бил по-слаб от темпа на нарастването на целия ни внос и съответно от темпа на нарастване на вноса ни от държавите членки на ЕС. Този факт показва, че значителното подобрене на митническия режим за вноса на стоки от държавите извън ЕС засега не е довело до очакваното изместване на стоките потоци в полза на т. нар. трети държави. За периода януари 2006 – декември 2008 г. вносът ни от държавите извън ЕС се е увеличил с 40%, на тримесечна основа, а стойността на целия ни внос, също на тримесечна основа, е нараснала с 52%. При разглеждане на динамиката на нарастване на индексите на годишна основа се получават сходни резултати.

Фактори в полза на вътрешнообщностните транзакции

На какво се дължи това разминаване между очакванията и емпиричните факти? То може да се обясни с въздействието главно на два фактора. Първият от тях е стабилният и значителен по стойност приток в България на инвестиции от държавите – членки на ЕС.

През 2006 г. делът на ЕС в притока на преки чуждестранни инвестиции у нас е бил равен на 83 %, през 2007 г. и 2008 г. на 86 %. При това положение не е удивително, че въпреки подобрените митнически условия за внос на стоки от страните извън ЕС, темпът на нарастване на вноса от държавите – членки на ЕС, продължава да е по-висок. Притокът на инвестиции е свързан с вноса на инвестиционни стоки, а

така също на редица съпътстващи стоки, например на строителна техника и строителни материали, и е разбираемо, че след като преобладаващата част от чуждестранните инвестиции у нас през последните години идват от западноевропейските държави, то и по-голямата част от указаните инвестиционни стоки идват от същите държави.

Таблица 8

Приток на ПЧИ в България (тримесечия, млн. евро)

	2006				2007				2008			
	I – III	IV – VI	VII – IX	X – XII	I – III	IV – VI	VII – IX	X – XII	I – III	IV – VI	VII – IX	X – XII
Общо	1227	1665	1295	1773	897	1640	1853	1719	869	2070	1727	1164
От ЕС	1155	1341	1129	1349	802	1302	1637	1489	766	1829	1431	1042
Извън ЕС	72	324	166	424	95	338	215	230	103	241	296	122

Източник: По изчисления на автора според данни от Българската агенция за инвестиции, <http://investbg.government.bg/>

През 2006 г. от четирите водещи "трети страни"¹ – САЩ, Япония, Китай и Русия, общо у нас са влезли само около 7 % от преките чуждестранни инвестиции, а през 2008 г. делът на тези четири държави по същия показател е бил едва около 5,8 %. При това може да се каже, че Китай и Япония засега практически отсъстват в списъка на държавите, ангажирани с преки инвестиции у нас². Естествено е при този ограничен приток на инвестиции от посочените "трети страни" да се предположи и ограничен внос на инвестиционни и съпътстващи стоки от тези страни, макар, разбира се, тази корелация да не е винаги задължителна, както показва например статистиката на инвестициите и вноса от някои офшорни и специални зони³.

Друг съществен фактор за съхраняването и даже за усиляването на доминиращите позиции на ЕС в българския внос и в периода след присъединяването ни към по-либералния митнически режим на ЕС, е свързан с чувствителното намаляване на разходите за търговията между България и държавите – членки на ЕС, както в периода на присъединяването ни към Съюза, така и в резултат на самото присъединяване. Става въпрос за съкращаване на разходите за търговия по няколко направления: чрез премахването на физическия контрол на вътрешнообщностните граници; чрез намаляването на документооборота между фирмите; чрез намаляването на сроковете за получаване на данъчния кредит при експорта; чрез опростяването на статистическите задължения на фирмите при трансакциите в другите държави членки и т.н.

¹ Под "трети страни" се разбират страните, които не са членки на ЕС.

² През 2008 г. делът на Русия в притока на ПЧИ в България е около 4,7 %, а на САЩ – около 1%. (изчислено по данни на Българската агенция за инвестиции, [http://investbg.government.bg.](http://investbg.government.bg/))

³ През 2008 г. около 5 % от притока на преки чуждестранни инвестиции у нас са били от Кипър, но делът на тази страна в българския внос на инвестиционни стоки е незначителен. Виж: FDI flows in Bulgaria, by geographical region, [http://investbg.government.bg.](http://investbg.government.bg/)

Каква прогноза може да се направи относно действието по-нататък на тези два фактора в полза на вътрешнообщностната търговия? Относно притока на инвестиции от държавите членки на ЕС, може да се предположи, че ще настъпи известно "охлаждане", главно поради изчерпване на първоначалните ефекти на икономията от мащаба, възникнали непосредствено след присъединяването ни към ЕС, а така също поради някои конюнктурни причини, свързани с отшумяването на строителния бум у нас. За "охлаждането" ще допринесе и тенденцията на покачване на трудовите разходи у нас, вследствие на постепенното включване на нашата страна в системата за свободно движение на работна сила в ЕС, а така също и изтичането на различните преходни периоди в областта на екологията и необходимостта да се спазват и у нас твърде строгите минимални екологични изисквания на ЕС. Същевременно може да се очаква известно увеличение на дела на инвестициите от т. нар. трети страни, особено от Русия и от Китай, които разполагат със значителни свободни капитали, независимо от икономическата криза. Би било обаче пресилено да се очаква някаква радикална промяна в географската структура на постъпващите у нас преки чуждестранни инвестиции, по-скоро ще се наблюдава едно плавно увеличение на дела на големите трети страни и същевременно появата на нови активни инвеститори от Азия, Латинска Америка, Близкия изток и Африка. При това положение може да се прогнозира, че през следващите години значението на чуждестранните инвестиции като фактор за доминиращото положение на вноса от държавите – членки на ЕС, ще отслабва, но няма напълно да изчезне.

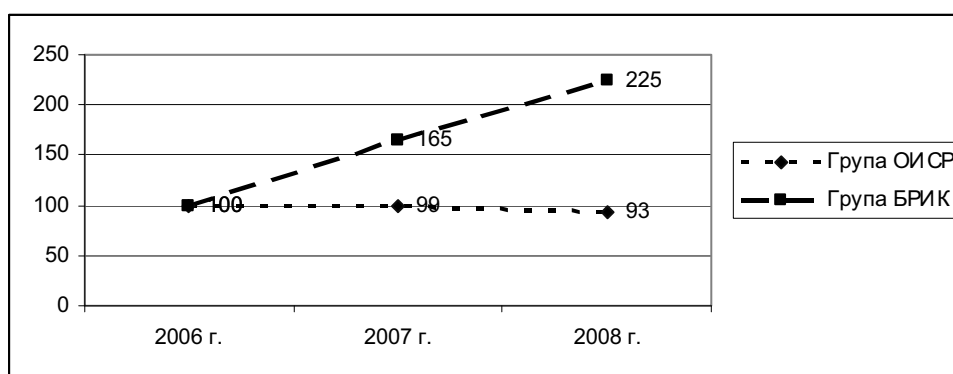
По отношение на втория фактор, свързан с намаляването на разходите за търговските сделки във вътрешнообщностната търговия, прогнозата е, че през следващите години действието на този фактор не само няма да отслабне, но ще се усили. Може да се предположи, че в процеса на по-нататъшното включване на нашата страна в европейските интеграционни практики ще намаляват още повече разходите за вноса у нас на стоки от държавите – членки на ЕС, и това ще продължи да допринася съществено за големия дял на тези страни във вноса ни. Благоприятно ще се отразят върху разходите за търговията присъединяването ни към Шенгенското пространство, което е свързано с отпадане на граничния контрол по вътрешните граници в ЕС, и присъединяването ни към Зоната на еврото, което води до опростяване на счетоводството и до съкращаване на разходите на търговските фирми за банкови услуги. Намаляването на търговските разходи ще остане и през следващите години съществен проевропейски фактор при насочването на външнотърговските връзки на България.

Различия при вноса от развити и развиващи се икономики

Вече бе отбелязано, че се наблюдават съществени различия в динамиката на експорта ни по отношение на групата на развитите страни извън ЕС и по отношение на групата на големите развиващи се страни. Дали има подобни различия и в динамиката на импорта?

За да бъде анализът по-прецизен, е необходимо да се обособят две групи от държави, които са достатъчно представителни за посочените по-горе направления в

търговията ни. След това трябва да се сравни динамиката на развитие на съответните индекси на стойността на вноса ни от тези две групи държави. Първата група, като представителна за развитите икономики, би могла да включва държави – членки на ОИСР, които са извън Европейското икономическо пространство и се определят от Световната банка за държави с високи доходи, и с които България поддържа по-значими търговски връзки. Тази група би могла да бъде обозначена като "Група ОИСР". За целите на настоящия анализ тя ще включва: САЩ, Япония, Канада и Южна Корея¹. Като представителна за големите икономики би могла да бъде Групата БРИК. Тя включва Бразилия, Русия, Индия и Китай.

Източник: Съставена от автора по данни от НСИ, Износ и внос за 2006, 2007 и 2008 г., <http://www.nsi.bg/ImpExp/ImpExp.htm>

Фиг. 5. Динамика на вноса на България от Групата ОИСР и от Групата БРИК (2006 = 100)

Както се вижда от графиката по-горе, през периода 2006 – 2008 г. динамиката на българския внос от развитите икономики извън ЕС силно се отличава от тази на вноса от големите развиващи се икономики. В първия случай имаме намаление на вноса със 7 %, а във втория ръст от 125 %.

Какви са причините за тази съществена разлика? За да отговорим на този въпрос, е необходимо да се обърнем към стоковата структура на българския внос от държавите извън ЕС. Необходимо е също така да сравним стоковата структура на вноса ни от двете групи държави, представителни за развитите и за развиващите се икономики – Група ОИСР и Група БРИК.

¹ Страни – членки на ОИСР, с високи доходи са също Австралия и Нова Зеландия, но търговските ни връзки с тези страни са символични. Швейцария, макар че не е част от Европейското икономическо пространство, поддържа същото равнище на интеграция с ЕС, каквото имат Норвегия и Исландия. Относно групата на страните с високи доходи виж: World Bank, Data and Statistics, Country Groups, High-income OECD members, <http://web.worldbank.org>.

Таблица 9

Стокова структура на българския внос от държави извън ЕС (млн. евро)

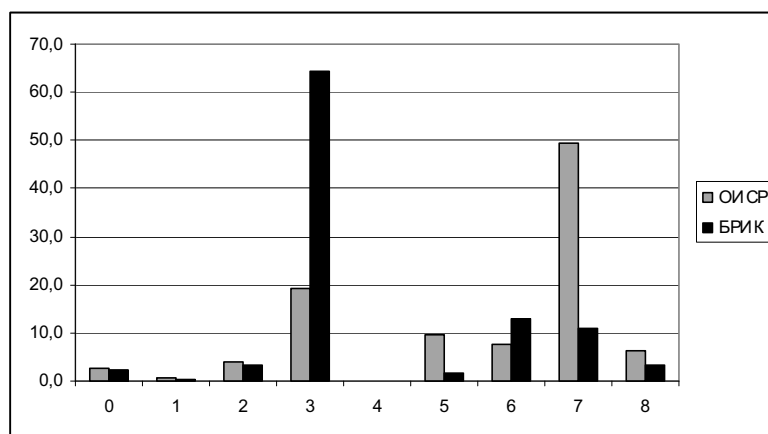
№	Раздели на SITC	2007	2008	Приръст 2008/2007 (%)
0	Храни и живи животни	238,3	319,6	34
1	Безалкохолни и алкохолни напитки и тютюн	47	56,8	21
2	Необработени (сурови) материали, негодни за консумация (изкл. горивата)	1225,6	1306,9	7
3	Минерални горива, масла и подобни продукти	3731,9	4775,5	28
4	Мазнини, масла и восъци от животински и растителен произход	23	32,7	42
5	Химични вещества и продукти	365,6	448,4	23
6	Артикули, класифицирани главно според вида на материала (вкл. текстил и обувки)	1771,1	2048,7	16
7	Машини, оборудване и превозни средства	1300,7	1543,6	19
8	Разнообразни готови продукти	375,8	468,9	25
9	Други стоки и сделки	3,6	3,6	0
	ОБЩО	9082,6	11004,5	21

Източник: Съставена от автора по данни от НСИ, Износ и внос за 2007 и 2008 г., <http://www.nsi.bg/ImpExp/ImpExp.htm>

Както се вижда от таблицата, има 4 раздела по SITC, където вносът от страни извън ЕС надхвърля 1 млрд. евро годишно. Това са раздел 2 (суровини извън горивата), раздел 3 (минерални горива), раздел 6 (обувки, текстил, черни метали, цветни метали) и раздел 7 (машини и оборудване). Кой са основните страни извън ЕС, доставчици на тези стоки? По раздел 2 – маслодайни семена и растителни масла се внасят главно от Украйна, Турция и Молдова. Естествени текстилни влакна и преди идват от Австралия, ЮАР, Аржентина, Турция, Китай, Индия и др. Метални руди – от Чили, Перу, Бразилия, Турция, Сърбия, Мароко, Украйна, Русия, По раздел 3 – каменни въглища, вносът е главно от Украйна, Русия, САЩ, Виетнам. Нефт и природен газ почти изцяло постъпват от Русия. По раздел 6 – обувки, доставчици извън ЕС са основно Китай и Турция, а на текстил – Турция и Китай. Вносът на машини и оборудване от страни извън ЕС е съсредоточен върху следните страни: кондиционери (Китай, Турция), хладилници (Турция), товарно-разтоварна техника (Япония), металорежещи машини (Тайван, Южна Корея, Китай), електроника (Китай, Тайван, САЩ, Южна Корея), канцеларски машини (Япония), ел. двигатели и генератори (Япония, Южна Корея), бойлери (Китай, Турция), телекомуникационна техника (Китай, Тайван, САЩ), телевизори (Турция, Тайван). Специална роля играе вносът на автомобили, части и компоненти за автомобили (стокови групи 8702-8716 по Комбинираната номенклатура). Стойността на вноса по тези групи

през 2007 г. от страни извън ЕС е била равна на приблизително 143 млн. евро, което е съставлявало около 22 % от целия внос на стоки по раздел 8 на SITC¹.

От изброените по-горе стокови групи и държави личи, че при суровините и полуфабрикатите и особено при минералните горива, преобладава вносът от т. нар. Група БРИК, а при машините и оборудването в по-голяма степен са представени страните от Групата ОИСР. Такъв един извод може да се илюстрира и чрез сравняване на структурата на вноса ни от двете групи страни, показано на графиката по долу.

Източник: Съставена от автора по данни от НСИ (2008) Външна търговия на Република България, С.

Фиг. 6. Стокова структура на вноса на България от Групата БРИК и Групата ОИСР (2007 г., раздели на SITC, %)

На основата на извършения анализ на стоковата структура на вноса могат да се формулират някои фактори, допринасящи за същественото разминаване в динамиката на развитие на вноса от посочените две групи държави. Един от тези фактори има конюнктурен характер и е свързан с развитието на международните цени на енергоносителите и на храните през последните години². Не случайно 83% от нарастването на стойността на вноса от "трети страни" през 2008 г. спрямо 2007 г. се дължи именно на нарастването на стойността на внасяните храни и минерални горива. Само на минералните горива се дължи пък половината от нарастването на стойността на вноса от държави извън ЕС. Концентрацията на вноса на минерални горива и храни извън ЕС върху развиващите се икономики и преди всичко върху тези от Групата БРИК, съществено допринася за положителното развитие на вноса именно от тази група държави.

¹ Тук и по-нататък данните за стоковата структура на вноса са взети от НСИ (2008) Външна търговия на Република България, С.

² Цената на суровия петрол се повиши за периода май 2006 – май 2008 г. от около 80 долара за барел на около 130 долара за барел. Виж: Energy Information Administration, http://www.eia.doe.gov/emu/steo/pub/fsheets/real_prices.html

Друга причина за различията в динамиката на вноса от посочените две групи държави може да се търси във все още слабото участие на българската икономика във вътрешноотрасловата специализация, която се формира основно в машиностроителния отрасъл. Ето защо и нашият внос на машини и оборудване от страни като САЩ и Япония е значително по-ограничен като стойност от вноса на тези стоки, осъществяван от други държави – членки на ЕС, с подобни размери на нашата страна, но с много по-силни позиции във вътрешноотрасловата специализация в машиностроенето¹. Тъй като машините и оборудването преобладават като дял във вноса на България от страните от Групата ОИСР, то и посоченото по-горе изоставане във вътрешноотрасловата специализация в машиностроенето се отразява негативно на динамиката на вноса именно от тази група държави.

Неизползван потенциал за развитие на търговията с някои африкански и азиатски държави

В рамките на своята търговска политика ЕС има специално отношение към един значителен брой развиващи се държави, включени в схемите на ОСП и преди всичко в най-преференциалната асиметрична схема, наричана "Всичко освен оръжие". Това прави вносните стоки от тези страни конкурентоспособни по отношение на вноса от други географски направления и би трябвало да заинтересува и българските вносители. В тази група страни, ползващи режима "Всичко освен оръжие", влизат например редица важни производители на кафе като Етиопия, Ангола, Бенин, на какао като Сиера Леоне и Буркина Фасо, на палмово масло като Гвинея и Сиера Леоне, а така също на текстил като Бангладеш и Камбоджа. В момента значителна част от вноса на кафе, на какао, на какаови продукти и палмово масло у нас се осъществява чрез фирми посредници и едни преки доставки на тези тропически продукти, както и на текстил от указаните азиатски държави, биха допринесли за повишаване на рентабилността на вноса.

Друга група държави, които заслужават специално внимание, са т. нар. страни от АКТ, с които ЕС има подписано споразумение за преференциални отношения – Споразумението от Котону. Част от страните от АКТ са включени в режима "Всичко освен оръжие", но някои не са; въпреки това те се ползват от изключително благоприятни митнически преференции при вноса в ЕС. По това направление неизползвани резерви за разширяване на вноса в България има по отношение на важни суровини от Нигерия. Оттам биха могли да се внасят изгодно какао, естествен каучук, палмово масло, памук, сурови кожи и т.н.

Има и една трета група държави, където съществува неизползван в момента потенциал за развитие на търговските връзки, в това число и чрез импорта. Това са страни от южната част на Африканския континент, където България е добре позна-

¹ Австрия може да бъде един такъв пример. В импорта на тази страна дялът на машиностроенето е 34 %, а в експорта 40 %. Това говори за силно участие на Австрия във вътрешноотрасловата специализация в машиностроенето. Съответно 18 % от вноса на Австрия от САЩ са детайли и аксесоари за автомобили. Виж. Foreign TRADEX, The US-European Industrial Directory & Marketplace, <http://www.foreigntradeexchange.com/countries/austria.html>

та още от 70-те и 80-те години на миналия век. Тогава тя активно подкрепяше националноосвободителните движения в тези страни, които сега са на власт в ЮАР, Намибия, Ангола, Мозамбик, Танзания, Зимбабве (бившата Южна Родезия). Има кадри във висшата администрация на тези страни, както и сред деловите среди, които знаят български език, тъй като са учили в България и са благосклонно настроени за развитие на търговско-икономическото сътрудничество с нашата страна. ЕС също отделя напоследък специално внимание на южната част на Африка като на регион с огромен потенциал за икономическо развитие. На страните от Общността за развитие в южната част на Африка (Southern African Development Community) се предоставя техническа помощ и в областта на външната търговия. Всичко това са добри предпоставки за по-активни преки търговски връзки на България с посочените африкански страни, които са изключително богати на минерални суровини и тропически аграрни продукти¹.

* * *

Обобщавайки, можем да констатираме, че засега положителните ефекти от присъединяването ни към ОТП на ЕС са твърде ограничени. За да извлечем по-съществени ползи, както по отношение на експортните пазари, така и по отношение на ефективността на външната търговия, е необходимо да се предприемат редица допълнителни мерки. Част от тях попадат в по-тесния кръг на търговската и на инвестиционната политика, други са в един по-широк кръг, включващ различни аспекти на икономическата и на социалната политика. Към първите мерки по-конкретно се отнасят прецизирането на инструментите за насърчване на инвестициите, както и усъвършенстване на икономическата ни дипломатия. Втория кръг включва мерки, целящи съществено преустройство на икономика, така че тя да се доближи по своите основни параметри до тази на ЕС като цяло. Това е един дълъг и комплексен процес, засягащ много области, сред които могат да се изтъкнат – образованието, науката, иновациите, транспортната инфраструктура, околната среда и т. нат. Колкото по-пълно е нашето интегриране в европейската икономика, колкото по-близо се придвижим до европейските стандарти в различните области на икономическия и на социалния живот – толкова по-големи ще са и нашите ползи от прилагането на Общата търговска политика на ЕС.

¹ Виж: Хаджиниколов, Д., *Търговски аспекти на отношенията на ЕС със страните от АКТ*, сп. "Външна търговия", бр. 4, 1999, с. 12-16. За съжаление нито една африканска държава не е включена в списъка на държавите с висок приоритет по линия на външната ни търговия, изготвен от Министерството на икономиката и енергетиката през 2008 г. В списъка на държавите със среден приоритет е включена единствено ЮАР – Виж: Министерство на икономиката и енергетиката (2008) *Визия 2013, Експортна политика на България за периода 2008-2013*, с. 13.

НЯКОИ ПРОБЛЕМИ ПРИ АДАПТИРАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ОБЩАТА ТЪРГОВСКА ПОЛИТИКА НА ЕС

Резюме

България може да реализира с по-голям успех своите икономически и търговски цели, ако използва по-добре инструментите на Общата търговска политика на ЕС. За да постигне това, България трябва да промени стоковата структура на своя экспорт и да я направи по-близка до стоковата структура на експорта на ЕС. В момента между тях има съществени различия. В експорта на България доминират материалоинтензивни и трудоинтензивни стоки, а в експорта на ЕС – капиталоемки и наукоинтензивни. Съществени различия съществуват също и по отношение на географското разпределение на търговията. Важни търговски партньори на ЕС като САЩ, Китай, Япония, Бразилия, Канада, играят твърде ограничена роля във външната търговия на България. Съществува и неизползван капацитет за развитие на търговията между България и редица африкански страни, които са поддържали с нея приятелски отношения в миналото и които сега ползват специален преференциален митнически режим в търговията си с ЕС.

**SOME PROBLEMS CONCERNING THE BULGARIA'S ADAPTATION
TO EU COMMON TRADE POLICY**

Abstract

Bulgaria could achieve its economic and trade goals with a greater success by better using the tools of the EU Common trade policy. To do that Bulgaria has to change its exports commodity structure and to make it similar to the commodity structure of EU exports. At present time there are significant differences between these both structures. In Bulgaria's exports dominate resources intensive and labor intensive goods and in EU exports dominate capital intensive and knowledge intensive goods. Significant differences exist also in the geographical distribution of trade. Important EU trade partners as USA, China, Japan, Brazil, Canada, play a quite limited role in Bulgaria's foreign trade. There is also an unused capacity for development of the trade between Bulgaria and a number of African countries, which used to be in friendly relationship with Bulgaria in the recent past and are now under a special preferential tariff regime in their trade with EU.